הלכות קריאת שמע

משנה תורה לרמב״ם

מתוך ויקיטקסט, ברישיון CC BY-SA.
geulaquiz.com

פרק א

א פעמים בכל יום קוראין ק״ש בערב ובבקר שנאמר ובשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם שוכבין וזה הוא לילה ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום.

ב ומה הוא קורא שלשה פרשיות אלו הן:שמע והיה אם שמוע ויאמר ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על (זכירת) שאר כל המצות ואחר כך פרשת ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצות.

ג אע״פ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע.

ד הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחוזר וקורא כדרכו ואהבת את יי׳ אלהיך עד סופה ולמה קורין כן מסורת היא בידינו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציום וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה׳ שהלך בה אברהם ויצחק אביו ושאל אותם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי ביחוד השם כענין שאמר לנו משה רבינו פן יש בכם איש או אשה וגו׳ ענו כולם ואמרו שמע ישראל יי׳ אלהינו יי׳ אחד כלומר שמע ממנו אבינו ישראל יי׳ אלהינו יי׳ אחד פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששבח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה.

ה הקורא קריאת שמע מברך לפניה ולאחריה ביום מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובלילה מברך שתים לפניה ושתים לאחריה.

ו ברכה ראשונה שלפניה ביום יוצר אור ובורא חשך וכו׳ וברכה שנייה אהבת עולם אהבתנו ושל אחריה אמת ויציב וברכה ראשונה שלפניה בלילה מעריב ערבים וכו׳ שנייה לה אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת כו׳ וברכה ראשונה על אחריה אמת ואמונה שנייה לה השכיבנו.

ז ברכה ראשונה שלפניה בין ביום בין בלילה פותח בה בברוך וחותם בה בברוך ושאר ברכותיה חותם בכל אחת מהן בברוך ואין להם פתיחה בברוך ברכות אלו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל עזרא הסופר ובית דינו תקנום ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם מקום שהתקינו לחתום בברוך אינו רשאי שלא לחתום ומקום שהתקינו שלא לחתום אינו רשאי לחתום מקום שהתקינו שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח מקום שהתקינו לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח כללו של דבר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו.

ח הקדים ברכה שנייה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפניה בין לאחריה יצא לפי שאין סדר בברכות בשחרית פתח יוצר אור וסיים מעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ובערב פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא שכל הברכות הולכות אחר חתימתן.

ט אי זהו זמן קריאת שמע בלילה מצותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו שלא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה.

י הקורא קריאת שמע של ערבית אחר שיעלה עמוד השחר קודם הנץ החמה לא יצא ידי חובתו אא״כ היה אנוס כגון שכור או חולה וכיוצא בהן ואנוס שקרא בעת זה אינו אומר השכיבנו.

יא ואי זה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ושיעור זה כמו [עישור] שעה קודם שתעלה השמש ואם איחר וקרא קריאת שמע אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואיחר.

יב מי שהקדים וקרא קריאת שמע של שחרית אחר שיעלה עמוד השחר אף על פי שהשלים קודם שתנץ החמה יצא ידי חובתו ובשעת הדחק כגון שהיה משכים לצאת לדרך קורא לכתחלה משעלה עמוד השחר.

יג הקורא אחר שלש שעות ביום אפילו היה אנוס לא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתו אלא הרי הוא כקורא בתורה ומברך לפניה ולאחריה כל היום אפילו איחר וקרא אחר שלש שעות.

פרק ב

א הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ידי חובתו והשאר אם לא כיון לבו יצא אפי׳ היה קורא בתורה כדרכו או מגיה את הפרשיות האלו בעונת קריאה יצא והוא שכיון לבו בפסוק ראשון.

ב כל אדם קורין כדרכן בין עומדין בין מהלכין בין שוכבין בין רוכבין על גבי בהמה ואסור לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה אבל קורא הוא והוא שוכב על צדו ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו או שהיה חולה נוטה מעט לצדו וקורא.

ג מי שהיה מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון והשאר קורא והוא מהלך היה ישן מצערין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק ראשון ומכאן ואילך אם אנסתו שינה אין מצערין אותו.

ד מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה וכן האימנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה כדי שלא תהא קריאתן עראי והשאר קורא הוא כדרכו ועוסק במלאכתו אפילו היה עומד בראש האילן או בראש הכותל קורא במקומו ומברך לפניה ולאחריה.

ה היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע פוסק וקורא ומברך לפניה ולאחריה היה עוסק בצרכי רבים לא יפסוק אלא יגמור עסקיהן ויקרא אם נשאר עת לקרות.

ו היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ או שהיה עוסק בתספורת או שהיה מהפך בעורות או שהיו עוסקין בדין גומר ואח״כ קורא קריאת שמע ואם היה מתיירא שמא יעבור זמן קריאה ופסק וקרא הרי זה משובח.

ז מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות קודם שתנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה מתיירא שמא תנץ החמה קודם שיקרא יתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים הרעים שריחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולין מפני שערותו נראית בהן אבל מתכסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו.

ח הקורא קריאת שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו כדי שלא תהיה קריאתו עראי ואם עשה כן אף על פי שיצא ידי חובתו הרי זה מגונה וצריך להשמיע לאזנו כשהוא קורא ואם לא השמיע לאזנו יצא וצריך לדקדק באותיותיו ואם לא דקדק יצא.

ט כיצד ידקדק ישמור שלא ירפה החזק ולא יחזיק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח לפיכך צריך ליתן ריוח בין הדבקים בין כל שתי אותיות הדומות שאחת מהן סוף תיבה והאחרת תחלת תיבה הסמוכה לה כגון בכל לבבך קורא בכל ושוהה וחוזר וקורא לבבך וכן ואבדתם מהרה הכנף פתיל וצריך לבאר זיי״ן של תזכרו וצריך להאריך בדל״ת של אחד כדי שימליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות וצריך שלא יחטוף בחי״ת כדי שלא יהא כאומר אי חד.

י קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מבינה והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותו הלשון ומדקדק באותו הלשון כמו שמדקדק בלשון הקדש.

יא הקורא למפרע לא יצא בד״א בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה לפרשה אף ע״פ שאינו רשאי אני אומר שיצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה קרא פסוק וחזר וקראו פעם שנייה הרי זה מגונה קרא מלה אחת וכפלה כגון שקרא שמע שמע משתקין אותו.

יב קראה סירוגין יצא אפילו שהה בין סירוג לסירוג כדי לגמור את כולה יצא והוא שיקרא על הסדר קראה מתנמנם והוא מי שאינו ער ולא נרדם בשינה יצא ובלבד שיהיה ער בפסוק ראשון.

יג ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה אבל אם ידע שקרא ונסתפק לו אם בירך לפניה ולאחריה או לא בירך אינו חוזר ומברך קרא וטעה יחזור למקום שטעה נעלם ממנו בין פרשה לפרשה ואינו יודע אי זו פרשה השלים ואי זו צריך להתחיל חוזר לפרשה ראשונה שהוא ואהבת את ה׳ אלהיך וגו׳.

יד טעה באמצע הפרק ואינו יודע להיכן פסק חוזר לראש הפרק היה קורא וכתבתם ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם שבוהיה אם שמוע חוזר לוכתבתם של שמע ואם נסתפק לו אחר שקרא למען ירבו ימיכם אינו חוזר שעל הרגל לשונו הוא הולך.

טו היה קורא ופגע באחרים או פגעו בו אחרים אם היה בין פרק לפרק פוסק ומתחיל ושואל שלום מי שהוא חייב בכבודו כגון שפגע באביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה ומשיב שלום לכל אדם שנתן לו שלום.

טז היה קורא באמצע הפרשה אינו פוסק ומתחיל לשאול אלא בשלום מי שהוא מתיירא ממנו כגון מלך או אנס וכיוצא בהן אבל מי שהוא חייב בכבודו כגון אביו או רבו אם נתן לו שלום תחלה פוסק ומשיב לו שלום.

יז ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין הפרקים האלו שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם אבל בין ויאמר לאמת ויציב הרי זה כאמצע הפרק ולא יפסיק אלא לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד.

פרק ג

א הקורא את שמע רוחץ ידיו במים קודם שיקרא הגיע זמן קריאתה ולא מצא מים קודם שיקרא לא יאחר קריאתה וילך לבקש מים אלא מקנח ידיו בעפר או בצרור או בקורה וכיוצא בהן וקורא.

ב אין קורין לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא אע״פ שאין בו צואה ולא בבית הקברות ולא בצד המת עצמו ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המת מותר לקרות וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו חוזר וקורא.

ג בית הכסא החדש שהוכן ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות קריאת שמע לנגדו אבל לא בתוכו מרחץ החדש מותר לקרות בתוכו היו שני בתים זימן אחד מהם לבית הכסא ואמר על השני וזה הרי השני ספק אם הזמינו לכך אם לא לפיכך אין קורין בו לכתחלה ואם קרא יצא אמר גם זה הרי שניהם מזומנין ואין קוראין בהן חצר המרחץ והוא המקום שבני אדם עומדין בו לבושין מותר לקרות בו קריאת שמע.

ד ולא קריאת שמע בלבד אלא כל ענין שהוא מדברי הקדש אסור לאומרו בבית המרחץ ובבית הכסא ואפילו אמרו בלשון חול ולא לאמרו בלבד אלא אפילו להרהר בלבו בדברי תורה בבית הכסא ובבית המרחץ ובמקום הטנופת והוא המקום שיש בו צואה ומי רגלים אסור.

ה דברים של חול מותר לאמרן בלשון קדש בבית הכסא וכן הכנויים כגון רחום וחנון ונאמן וכיוצא בהן מותר לאמרן בבית הכסא אבל השמות המיוחדים והן השמות שאינן נמחקין אסור להזכירן בבית הכסא ובבית המרחץ ישן ואם נזדמן לו להפריש מן דבר האסור בבית המרחץ או בבית הכסא מפריש ואפילו בלשון קודש ובעניני קודש.

ו צואת האדם וצואת כלבים וחזירין בזמן שיש בתוכן עורות וכל צואה שריחה רע כגון אלו אסור לקרות קריאת שמע כנגדן וכן כנגד מי רגלים של אדם אבל מי רגלים של בהמה קורין כנגדן קטן שאינו יכול לאכול כזית דגן בכדי שיאכל הגדול כשלשה ביצי דגן אין מרחיקין לא מצואתו ולא ממי רגליו.

ז היתה צואה יבשה כחרש אסור לקרות כנגדה ואם היתה יבשה יותר מחרש עד שאם זרקה תתפרך הרי היא כעפר ומותר לקרות כנגדה מי רגלים שנבלעו בקרקע אם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדן ואם לאו מותר.

ח כמה ירחיק אדם מצואה וממי רגלים ואחר כך יקרא ארבע אמות במה דברים אמורים בזמן שהם מלאחוריו או מצדיו אבל אם היו כנגד פניו מרחיק מהן עד שלא יראה אותן ואח״כ יקרא.

ט בד״א כשהיה עמהן בבית במקום שוה אבל אם היה שם מקום גבוה מהן עשרה טפחים או נמוך מהם עשרה טפחים יושב בצד המקום וקורא שהרי נפסק ביניהם והוא שלא יגיע לו ריח רע וכן אם כפה כלי על הצואה או על מימי רגלים אף על פי שהן עמו בבית הרי אלו כקבורין ומותר לקרות כנגדן.

י היה בינו ובין הצואה מחיצה של זכוכית אע״פ שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית מותר לקרות בצדה נתן רביעית מים לתוך מי רגלים של פעם אחת מותר לקרות עמהן בתוך ד׳ אמות.

יא היתה צואה בגומא עומד בסנדלו על הגומא וקורא והוא שלא יהיה סנדלו נוגע בה היתה כנגדו צואה מעוטה ביותר כמו טיפה רוקק עליה רוק עבה עד שתתכסה וקורא היתה נטישת צואה על בשרו או ידיו מטונפות מבית הכסא ולא היה להן ריח רע כלל מפני קוטנן או יבשותן מותר לקרות לפי שאין להן ריח רע אבל אם היתה במקומה אף ע״פ שאינה נראית כשהוא עומד הואיל ונראית כשהוא יושב אסור לקרות עד שיקנח יפה יפה מפני שהצואה לחה היא ויש לה ריח רע וכמה גאונים הורו שאסור לו לקרות אם היו ידיו מטונפות וכך ראוי לעשות.

יב ריח רע שיש לו עיקר מרחיק ד׳ אמות וקורא אם פסק הריח ואם לא פסק הריח מרחיק עד מקום שפסק הריח ושאין לו עיקר כגון מי שיצא ממנו רוח מלמטה מרחיק עד מקום שתכלה הריח וקורא גרף של רעי ועביט של מימי רגלים אסור לקרות קריאת שמע כנגדן ואף על פי שאין בהן כלום ואין להם ריח רע מפני שהם כבית הכסא.

יג צואה עוברת כגון שהיתה שטה על פני המים אסור לקרות כנגדה ופי חזיר כצואה עוברת דמי ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ארבע אמות.

יד היה קורא והגיע למקום הטנופת לא יניח ידו על פיו ויקרא אלא יפסיק עד שיעבור מאותו מקום וכן הקורא שיצתה ממנו רוח מלמטה יפסיק עד שתכלה באשה וחוזר לקריאתו וכן בדברי תורה יצתה רוח מחבירו אע״פ שמפסיק לקריאת שמע אינו פוסק לדברי תורה.

טו היה קורא קריאת שמע בבית ונסתפק לו אם יש שם צואה או מימי רגלים או אין שם הרי זה מותר לקרות היה קורא באשפה ונסתפק לו אם יש שם צואה או אין שם לא יקרא עד שיבדוק שחזקת האשפה שהיא מקום הטנופת אבל ספק מי רגלים אפילו באשפה מותר לקרות.

טז כשם שאסור לקרות כנגד צואה ומי רגלים עד שירחיק כך אסור לקרות כנגד הערוה עד שיחזיר פניו אפילו כותי או קטן לא יקרא כנגד ערותן אפילו מחיצה של זכוכית מפסקת הואיל והוא רואה אותה אסור לקרות עד שיחזיר פניו וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא ואפילו אשתו ואם היה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה.

יז וכשם שהוא אסור כנגד ערות אחרים כך הוא אסור לקרות כנגד ערותו ולא יקרא כשהוא ערום עד שיכסה ערותו היתה חגורה של בגד או עור או שק על מתניו אף על פי ששאר גופו ערום מותר לו לקרות קריאת שמע והוא שלא יהיה עקבו נוגע בערותו היה ישן בטליתו והיה ערום חוצץ בטליתו מתחת לבו וקורא אבל לא יחוץ צוארו ויקרא מפני שלבו רואה את הערוה ונמצא כמי שקורא בלא חגורה.

יח שנים שהיו ישנים בטלית אחת כל אחד מהן אסור לקרות אף על פי שיכסה מתחת לבו עד שתהא טלית מפסקת ביניהן עד שלא יגע בשר זה בבשר זה ממתניו ולמטה ואם היה ישן עם אשתו או בניו ובני ביתו הקטנים הרי גופן כגופו ואינו מרגיש מהן לפיכך אע״פ שבשרו נוגע בהם מחזיר פניו וחוצץ מתחת לבו וקורא.

יט עד אימתי הם קטנים לענין זה עד שיהא הזכר בן שתים עשרה שנה ויום אחד והנקבה בת אחת עשרה שנה ויום אחד והוא שיהא תבניתם כתבנית גדולים שדים נכונו ושערך צמח ואחר כך לא יקרא עד שתפסיק טלית ביניהן אבל אם עדיין לא היו שדים נכונו ושערך צמח קורא עמהן בקירוב בשר ואינו צריך הפסק עד שיהיה הזכר בן י״ג שנה ויום אחד והנקבה בת שתים עשרה שנה ויום אחד.

פרק ד

א נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע ומלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה ומברכין לפניה ולאחריה כדי לחנכן במצות מי שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל המצות ומקריאת שמע לפיכך חתן שנשא בתולה פטור מקריאת שמע עד שיבא עליה לפי שאין דעתו פנויה שמא לא ימצא לה בתולים ואם שהה עד מוצאי שבת ולא בעל חייב לקרות ממוצאי שבת ואילך שהרי נתקררה דעתו ולבו גס בה אף על פי שלא בעל.

ב אבל הנושא את הבעולה אע״פ שעוסק במצוה חייב לקרות הואיל ואין לו דבר שמשמש דעתו וכן כל כיוצא בזה.

ג מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו פטור מקריאת שמע עד שיקברנו מפני שאין דעתו פנויה לקרות ואם היה משמר את המת אף על פי שאינו מתו פטור מקריאת שמע ואם היו השומרים שנים האחד משמר והשני נשמט למקום אחר וקורא וחוזר ומשמר ונשמט האחר וקורא וכן החופר קבר למת פטור מקריאת שמע.

ד אין מוציאין את המת לקוברו סמוך לזמן קריאת שמע אלא אם כן היה אדם גדול ואם התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה והן מלוין את המת כל שיש למטה צורך בהן כגון נושאי המטה וחילופיהן וחלופי חלופיהן בין שהיו לפני המטה בין שהיו לאחר המטה פטורין ושאר המלוין שאין למטה צורך בהן חייבין.

ה היו עסוקים בהספד והגיע זמן קריאת שמע בזמן שהמת מונח לפניהן נשמטים אחד אחד וקוראין וחוזרין להספד אין המת מוטל לפניהם כל העם קורין קריאת שמע והאבל יושב ודומם לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבור את מתו.

ו קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תנחומין וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים בו האבלים לעשות שורה לקבל תנחומין אם יכולין העם להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו אלא ינחמו את האבלים ואחר שיפטרו מהן יתחילו לקרות בני אדם העומדין בשורה הפנימיים שהן רואין פני האבלים פטורין מקריאת שמע והחיצונים הואיל ואינן רואין את האבלים חייבין בקריאת שמע במקומן.

ז כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת שמע אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא והוא שתהא דעתו מישבת עליו אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבוהל ותמה אינו רשאי לקרות עד שתתיישב דעתו עליו.

ח כל הטמאין חייבין בקריאת שמע ומברכין לפניה ולאחריה והן בטומאתן אף על פי שאפשר להן לעלות מטומאתן בו ביום כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשכבה וכיוצא בהן ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא בדברי תורה בעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבול ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל ולא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה לפיכך בטלה וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע והן בעלי קריין לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא עומדין בטהרתן לעולם שנאמר הלא כה דברי כאש נאם יי׳ מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אינם מקבלין טומאה:סליק הלכות קריאת שמע.